

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР "ПІЛОТНІ ШКОЛИ"

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Збірник науково-методичних праць

частина I

ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Київ - Херсон
1997 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР "ПІЛОТНІ ШКОЛИ"

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Збірник науково-методичних праць

частина I

**ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Київ - Херсон

1997 р.

ББК 74.03(4УКР)
А43

Актуальні проблеми розбудови національної освіти: Зб. наук.-метод. праць. /Редкол.: Ю.Біляєв та ін.- К.; Херсон: Пілотні школи, 1997. 254 с.

Рекомендовано МО України як науково-методичний посібник
(Лист 1/9-59 від 14.02.97)

Збірник присвячено актуальним проблемам розбудови освіти України зокрема питанням методологічного й теоретичного характеру, проблемам початкової та середньої ланок освіти та підготовки вчителя сучасної національної школи

Редакційна колегія:

Юрій Беляєв	-	ректор Херсонського педінституту
Олег Мішуков	-	Перший проректор педінституту
Юрій Бондарчук	-	проректор з науково-методичної роботи
Любов Петухова	-	декан факультету педагогіки та методики початкового навчання
Борис Андрієвський	-	доктор педагогічних наук, професор
Тетяна Коршун	-	кандидат педагогічних наук, доцент
Марія Пентилук	-	доктор педагогічних наук, професор
Людмила Руденко	-	доктор філологічних наук, доцент
Людмила Сухіна	-	кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск - Тетяна Коршун

- © Факультет педагогіки та методики початкового навчання ХДПІ
- © Пілотні школи

Владислав Тадіян (м.Ізмаїл) ДЕЯКІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТЯНСЬКОЇ СПРАВИ В БЕССАРАБІЇ (1918-1940РР.)	213
Валентина Тарасун (м.Київ) КОНЦЕПЦІЯ ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ	215
Володимир Таточенко (м.Херсон) РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ	218
Валентина Тихоша (м.Херсон) НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ	221
Тихонович В.М., Якушко Н.М. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГУМАННИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ.	224
Владислав Тищенко (м.Київ) О МЕТОДАХ ИССЛЕДОВАНИЯ САМОКОНТРОЛЯ В РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ С ОЛИГОФРЕНИЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.	227
Г.Ткачук (м.Кам'янець-Подільський) НА ШЛЯХАХ ПЕРЕБУДОВИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ШКОЛИ	233
В.Ухач (м.Київ) УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ ПОВИННА "ЗАЗНАТИ" НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ. (До проблеми основних засад виховної функції українського націоналізму)	236
Лариса Черних (м.Кривий Ріг) РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ НА РІВНІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ	239
Ірина Шапошникова (м.Запоріжжя) СПЕЦЛИРИКА ПОЕТИЧНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ	242
Марина Шевченко (м.Київ) ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ РІДНОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ	244
Світлана Шмалей (м.Херсон) ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИБІР ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	247
Ольга Хорошковська (м.Київ) ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	250

включити, як перший, етап попередження труднощів засвоєння. При урахуванням викладеного, принципово по-новому вирішуються і ті проблеми, що безпосередньо пов'язані з процесом навчання: зміст принципів навчання, критерії вибору методів навчання і їх послідовності та організаційні форми.

Розробка концепції корекційно-попереджувального навчання сприяє також вирішенню складного питання, пов'язаного з тим, що корекція є не тільки засобом реабілітації та інтеграції у суспільство, але й (у фізіологічному плані) — це ломка динамічних стереотипів, що склалися. Тривалі дисг्रेसії часті фрустрації викликають розлади.

Володимир Таточенко
(м.Херсон)

РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

В наш час значно зріс інтерес вчителів до психолого-педагогічних знань. Нині, всім очевидно, що вдосконалення майстерності вчителів, в значній мірі залежить від того, як він використовує психолого-педагогічні знання, як, опираючись на них, вміє критично переосмислювати традиційний досвід викладання математики, нові ідеї дидактики, досвід вчителів-новаторів.

Вивчення особливостей пам'яті в різних умовах початкового навчання дає можливість зробити висновок, що в молодшому шкільному віці відбувається її перебудова, яка обумовлена переходом до засвоєння наукових понять. Її напрямки та темпи в значній мірі залежать від рівня сформованості механізма цілеполягання в навчальній діяльності, якщо цей механізм забезпечує прийняття учнем завдань по засвоєнню понять та її конкретизацію в системі проміжних дій, то то запам'ятовування набуває характер навчально-мнемічної дії, в структурі якої виділяється проміжне завдання, спрямована на аналіз і змістовне узагальнення матеріалу необхідного для запам'ятовування. Схема, яка фіксує результати такого аналізу і узагальнення, використовується як засіб запам'ятовування матеріалу, забезпечуючи його точне виборче відтворення у відповідності з наступними задачами діяльності. Навчально-мнемічні дії є важливим новоутворенням пам'яті молодшого школяра, і оволодіння ними знаменують новий етап в її розвитку. При несформованості механізма цілеполягання предметом мнемічної дії стає форма викладу мнемічного поняття, можливості

запам'ятовування якої обмежені набором попередньо засвоєних типових схем викладу. Тим самим перебудова пам'яті відбувається за рахунок оволодіння новими засобами запам'ятовування при збереженні інтенціонального змісту та операційної структури мнемічних дій, які раніше склалися, що забезпечує поступову і тільки часткову їх адаптацію до умов і вимог шкільного навчання. Для відтворення в даному випадку характерні фрагментарність, неточність. При опосередкованій орієнтації навчання на змістовне узагальнення знань 70-75% дітей до кінця молодшого шкільного віку оволодівають навчально-мнемічними діями, у 15-20% ці дії складають "зону найбільшого розвитку" пам'яті. При відсутності такої орієнтації початкового навчання перехід на новий рівень розвитку пам'яті має місце тільки у 7-12% учнів.

Враховуючи діяльнісний підхід до вивчення розвитку пам'яті, ми особливо акцентуємо увагу на вивченні особливостей пам'яті. Експеримент проводили в 1, 2, 3 класах. Всього 86 учнів приймало участь в експерименті. Недовільна пам'ять вивчалась як образна так і вербальна, в обох випадках завдачі на запам'ятовування не давалися. Образне запам'ятовування проводилося на матеріалі, який включений в орієнтовну діяльність (методика Пьєрона), вербальне — на словесному матеріалі, включеному в пізнавальну діяльність (завдання на групування "математичних" слів за змістом; методика П.Б.Невельського). Порівняльний аналіз результатів дослідження свідчить, що є тенденція зниження з віком продуктивності образного недовільного запам'ятовування знаходиться в оберненій залежності до показника образної діяльності пам'яті (вона, навпаки значно розвивається) і до показника вербального недовільного запам'ятовування, яке також значно розвивається в цей період. Таким чином, вербальне, та образне недовільне запам'ятовування має кожен свій самостійний шлях розвитку.

Розвиток логічних форм мислення та пам'яті є необхідною умовою підвищення якості шкільного навчання в сучасних умовах. В практиці початкової школи ще не застосовувалися спеціальні прийоми для розвитку цих пізнавальних процесів. Ми вдосконалили програму спрямовану на формування у учнів 1-3 класів свідомої орієнтовки в логічній та композиційній структурі математичного тексту. В експериментальну програму для учнів 1-го класу включили збирання геометричних фігур, в процесі якого учні орієнтуються на виявлення логічних компонентів малюнка геометричної фігури. Це приводить до того, що об'єктом мислення та запам'ятовування стає структура викладу та дій по аналізу цієї структури. Учні 1-3 класів показали наявність інтереса та здібностей до успішного оволодіння прийомами

свідомої орієнтовки в структурі математичного тексту. Експериментальне навчання обумовило якісні зрушення в розумінні учнями контрольних дій у учнів молодших класів в порівнянні з учнів при викладі склали план тексту, який відповідає його структурі а в контрольному - 9%. В експериментальному 1 класі 70% контрольному - 9%. В експериментальному 3 класі - 94%, а в контрольному - 22%.

Як відомо, оперативна пам'ять відіграє важливу роль в навчальній діяльності учнів і має свою специфіку. Матеріали досліджень показали, що віковій зміні характеристик оперативної пам'яті носить нерівномірний і гетерохотний характер. Найбільш суттєвий приріст у розвитку оперативної пам'яті приходить на молодший шкільний вік. У наступні періоди характеристики оперативної пам'яті змінюються по-різному: точність функціонування дещо знижується до 12 років, після чого повертається до вихідного рівня та залишається незмінною практично до 20 років; швидкість функціонування незмінною років, після цього також стабілізується.

Ми прийшли до висновку, що уповільнення в розвитку оперативної пам'яті при вивченні математики значно пов'язана з організацією процесу навчання, який не забезпечує відповідного розвитку даної функції, хоч резерви для цього є. Точність функціонування оперативної пам'яті в учнів 1-3 класів у значно більшій мірі зазнає впливу середовищних факторів і цілеспрямованому тренуванню, ніж швидкість функціонування оперативної пам'яті, яка переважно обумовлена генетично.

Розпочавши цілеспрямоване керування формуванням пам'яті учнів молодших класів, учитель обов'язково повинен врахувати ряд закономірностей пам'яті:

1. Спрямованість (установки) на повноту, міцність, точність запам'ятовування матеріалу викликає певні форми активної розумової діяльності.
2. Матеріал відносно великого об'єму засвоюється без бажання.
3. На міцність засвоєння навчального матеріалу великий вплив мають мотиви діяльності учнів.
4. Певний рівень розуміння матеріалу - необхідна умова його запам'ятовування.
5. Якщо матеріал погано зрозумілий, то він засвоюється формально, неточно запам'ятовується, неточності не помічаються.
6. Розподілення за часом повторення ефективніше, ніж концентроване повторення матеріалу в незмінному вигляді менш ефективне, ніж повторення з деякою реконструкцією матеріалу.
8. Забування більш інтенсивно відбувається відразу після вивчення

матеріалу, а потім воно уповільнюється.

9. Якщо учень виконує над матеріалом активну розумову діяльність, то відбувається успішне (довільне або недовільне) запам'ятовування матеріалу.

Опираючись на систему психолого-дидактичних закономірностей, учитель може керувати і розвивати мислення, пам'ять, увагу, домагатися високих результатів у навчанні, аналізувати методи і прийоми навчання.

Валентина Тихоша
(м.Херсон)

НАСТУПНІСТЬ У РОБОТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ

Питання наступності в роботі початкової і середньої школи хвилює всіх учителів, як тих, хто випускає своїх вихованців ("чи не підведуть?"), так і тих, хто приймає їх ("які вони? чи навчили?"). Особливо ж турбуються словесники. А вже від того, як навчили в початкових класах говорінню і письму, залежатимуть успіхи дітей з усіх предметів у середніх класах. Якщо коротко проаналізуємо зміст програми з української мови для 1-4 класів, то побачимо, що причин для хвилювань, на перший погляд, немає. Провідний принцип цієї програми — розвиток мовлення учнів.

Згідно з програмою, поняття "розвиток мовлення" включає вимовний, словниковий, морфологічний, синтаксичний та текстовий рівні і реалізується у трьох напрямках: у роботі над словом, над словосполученням та реченням і над зв'язним мовленням. Отже, програма націлює класовода на формування комунікативних умінь у школярів з перших днів навчання. Показниками багатого мовлення є великий обсяг активного словника, різноманітність морфологічних форм і синтаксичних конструкцій.

Слід зазначити, що лексична робота (вправи з синонімами, антонімами, з багатозначними словами, омонімами) ведеться у початкових класах досить системно. Однак можливість, які дає вивчення інших тем, реалізуються далеко не повністю. Теж саме можна сказати і про словникову роботу в 5-7 класах. Як у початковій, так і в середній ланці вивчається тема "Будова слова". Правильно організована словникова робота в обох ланках дасть можливість учням усвідомити лексичне значення слів з похідною основою, закріпити вміння добирати

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Збірник науково-методичних праць

частина I

ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Технічний редактор Сергій Дудченко
Оператор комп'ютерної верстки Світлана Цветкова

**Більша частина матеріалів має дискусійний характер,
а відтак подається за авторською редакцією**

Формат 29,7x42 1/4. Папір офсетний. Гарнітура Journal.
Друк - різнографія. Умовн. друк. арк. - 16. Наклад 1000.

ЗАТ ПУУМРЦ "Пілотні школи"
м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27
тел.: 24-23-50; 24-33-48